

คำนำ

ตามที่ ส่วนทะเบียนและข้อบังคับ สำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ ได้ทำเอกสารแนวทางปฏิบัติการชำระบัญชีสหกรณ์ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 เพื่อให้ผู้ชำระบัญชีและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีแนวทางปฏิบัติ โดยรวบรวมปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในการชำระบัญชีสหกรณ์ที่เล็ก และจากการตอบข้อหารือของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ แต่ปรากฏว่ายังมีปัญหาในการชำระบัญชีเพิ่มเติมอีก ซึ่งได้รับแจ้งจากผู้ชำระบัญชี และผู้ที่เกี่ยวข้องในการเลิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ส่วนทะเบียนและข้อบังคับจึงได้ขอความอนุเคราะห์จากวิทยากรในการประชุมเชิงปฏิบัติการชำระบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ทั้งจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์และกรมส่งเสริมสหกรณ์ ตลอดจนผู้ปฏิบัติงานในส่วนกลางและภูมิภาคแนะนำแนวทางปฏิบัติในรูปคำถามคำตอบเพิ่มเติมจากเดิม จึงใคร่ขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา ณ โอกาสนี้

ส่วนทะเบียนและข้อบังคับ
สำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์
สิงหาคม 2550

วิธีปฏิบัติทางบัญชี

1. กลุ่มเกษตรกรปัจจุบันมีแต่ประธานกลุ่มฯ อยู่คนเดียว ทรัพย์สินได้ขายหมดแล้ว และจ่ายให้สมาชิกหมดแล้ว โดยไม่มีหลักฐาน มีวิถีเล็กและแนวทางการชำระบัญชีอย่างไร

ตอบ 1. ผู้ชำระบัญชีของบการเงินครั้งสุดท้ายจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ เพื่อใช้ประกอบในการพิจารณาชำระบัญชี (ให้ดูว่ามีเจ้าหนี้หรือไม่ และเจ้าหนี้ขาดอายุความแล้วหรือยัง)

2. ติดต่อประธานให้ทำหนังสือชี้แจงว่าได้ดำเนินการอย่างไร กับสินทรัพย์ของกลุ่มและให้แจ้งว่าเอกสารปัจจุบันเป็นอย่างไร

3. ผู้ชำระบัญชีปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ทำการประกาศหนังสือพิมพ์รายวันหรือสื่ออื่น เพื่อให้ทราบว่ากลุ่มได้เลิก และให้เจ้าหนี้ยื่นคำทวงหนี้

4. หากไม่มีผู้ใดมาติดต่อภายในระยะเวลาตามสมควร ให้ผู้สอบชำระบัญชีทำหนังสือเสนอเลิกกลุ่ม ให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบโดยแนบเอกสารทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง

2. กลุ่มฯ เลิกโดยมติที่ประชุมใหญ่ในงบดุลครั้งสุดท้าย กลุ่มฯ มีค่าหุ้น จำนวน 3,000 บาท ผู้ชำระบัญชีได้รับแจ้งว่าประธานจ่ายค่าหุ้นให้แก่สมาชิกไปหมดแล้ว มีหลักฐานการเงินชัดเจน ผู้ชำระบัญชีจะทำงานดุลเป็นศูนย์เสนอให้ผู้สอบบัญชีรับรองได้หรือไม่

ตอบ 1. ผู้ชำระบัญชีปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ทำการประกาศหนังสือพิมพ์รายวันหรือสื่ออื่น เพื่อให้ทราบว่ากลุ่มได้เลิก และให้เจ้าหนี้ยื่นคำทวงหนี้ ฯ

2. ติดต่อประธานให้ทำหนังสือชี้แจงว่าได้ดำเนินการอย่างไร กับสินทรัพย์ของกลุ่ม

3. ผู้ชำระบัญชีจัดทำบัญชีต่อจากงบดุลครั้งสุดท้าย ถ้าข้อมูลทางบัญชีหลังจ่ายชำระค่าหุ้นไม่มีสินทรัพย์หนี้สิน หรือทุนใดเหลืออยู่อีก ไม่ต้องจัดทำงบดุลเป็นศูนย์เสนอผู้สอบบัญชี แต่ให้จัดทำรายงานการชำระบัญชีและรายการย่อของบัญชีที่ชำระนั้น เสนอต่อผู้สอบบัญชี โดยให้รายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นว่ากลุ่มได้ดำเนินการอย่างไร ทำให้ผู้ชำระบัญชีไม่ได้รับมอบทรัพย์สินใด ๆ จากกลุ่มฯ ซึ่งผู้ชำระบัญชีได้ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดในการชำระบัญชีแล้ว

3. เอกสารหนังสือสัญญากู้เงินระหว่างสหกรณ์กับสมาชิกสูญหาย ได้ออกติดตามให้สมาชิก ทำหนังสือรับสภาพหนี้ บางรายก็ยอมทำ บางรายไม่ยอมทำหนังสือ ทำให้ไม่มีหลักฐานฟ้องเรียกคืนเงินกู้จากสมาชิก อาจทำให้ต้องตัดเป็นหนี้สูญ จำนวนเงินที่ได้รับจึงไม่เพียงพอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ และเจ้าหนี้ก็ไม่ยอมลดหนี้ให้ (เหลือมูลหนี้ จำนวน 25,000 บาท) กรณีเช่นนี้ จะปฏิบัติอย่างไร

ตอบ 1. กรณีของลูกหนี้ รายที่ทำหนังสือรับสภาพหนี้ ให้ผู้ชำระบัญชีติดตามการชำระหนี้ต่อไป รายที่ไม่มีหลักฐานใด ๆ ที่จะฟ้องร้องได้ ให้ปิดไปบัญชีเลิกกิจการได้

2. กรณีของเจ้าหนี้ หากไม่ยอมลดหนี้ให้ ผู้ชำระบัญชีอาจติดต่อขอโอนหนี้ลูกหนี้รายที่ทำหนังสือรับสภาพหนี้ให้เจ้าหนี้ไปติดตามการชำระหนี้แทน ทั้งนี้ ลูกหนี้รายดังกล่าวต้องให้ความยินยอมด้วย หากหนี้ของเจ้าหนี้ที่ขาดอายุความ ผู้ชำระบัญชีจะไม่ชำระหนี้ก็ได้

4. สหกรณ์ให้เงินกู้แก่สมาชิกแต่ไม่มีสัญญาเงินกู้ระหว่างสมาชิกกับสหกรณ์ มีเพียงรายละเอียด ลูกหนี้รายตัวที่ได้รับจากผู้สอบบัญชี ผู้ชำระบัญชีจะดำเนินการทวงหนี้จากสมาชิกได้หรือไม่อย่างไร

ตอบ ผู้ชำระบัญชี สามารถใช้รายชื่อดังกล่าวในการทวงหนี้ได้ ทั้งนี้ อาจให้ลูกหนี้นี้ยืนยันว่าเป็นหนี้สหกรณ์ ตามจำนวนที่ปรากฏจริง หรือให้จัดทำหนังสือรับสภาพหนี้ ก็จะได้หลักฐานที่ใช้ทดแทนสัญญาเงินกู้ได้

5. กลุ่มฯ มีงบการเงินล่าสุดเมื่อ 31 มี.ค. 2532 และมีงบทดลองล่าสุดเมื่อ 30 พ.ย. 2532 จะใช้งบใดมาดำเนินการจัดทำงบการเงินต่อถึงปัจจุบัน

ตอบ ใช้งบการเงิน ณ 31 มีนาคม 2532

6. การจัดทำงบดุล ณ วันรับมอบทรัพย์สิน ได้ทำหนังสือของบุคคลครั้งล่าสุดจากสำนักงานตรวจบัญชี แต่เอกสารทางบัญชีของสหกรณ์สูญหาย (มีการบันทึกในสมุดเงินสดไว้ แต่ไม่มีเอกสารใบสำคัญรับจ่ายประกอบการลงบัญชี) การจัดทำงบดุลจะถือปฏิบัติอย่างไร

ตอบ เอกสารทางบัญชีสูญหาย แต่ยังมีข้อมูลที่บันทึกไว้ในสมุดเงินสด ให้กรรมการที่จัดทำบัญชีทำหนังสือรับรองรายการที่เกิดขึ้น และรับรองข้อมูลในสมุดเงินสดว่าเป็นของสหกรณ์จริง ก็สามารถใช้ได้ และให้จัดทำงบดุลจากข้อมูลที่มีในสมุดเงินสดนั้น

7. กรณีมีงบดุลจากผู้สอบบัญชี แต่สหกรณ์ไม่เอกสารทางบัญชีที่ส่งมอบ แต่เงินสดในมือ และเงินฝากธนาคารเหลือไม่ครบตามงบดุลของผู้สอบบัญชี สหกรณ์อ้างว่ามีรายการรับจ่าย ทำธุรกิจด้วย จะปฏิบัติอย่างไร เพราะสหกรณ์ไม่มีเอกสารทางบัญชีใด ๆ

ตอบ ผู้ชำระบัญชีรับมอบเงินสดและเงินฝากธนาคารตามยอดที่ได้รับจริง ส่วนข้อมูลทางบัญชีที่สูญหายนั้น ให้สอบถามกรรมการว่าจะสามารถรวบรวมได้หรือไม่ว่าได้จ่ายไปเป็นค่าอะไรจำนวนเท่าใด หากสามารถรวบรวมได้ ให้กรรมการทำหน้าที่รับรองรายการที่เกิดขึ้น และใช้ข้อมูลดังกล่าวในการจัดทำงบการเงินได้

8. ในรายงานการประชุมระบุว่าจ่ายคืนไปหมดแล้ว แต่ทางสนง.ตรวจฯ ตรวจพบว่า ยังมีงบเหลืออยู่ ยังมีเงินรอเรียกคืนตั้งบัญชีไว้เป็นคู่อยู่ ซึ่งหุ้นก็ยังไม่ได้จ่ายคืน แล้วเงินฝากก็ยังไม่จ่ายคืน ส่วนเงินสดไม่มี มีแต่เงินรอเรียกคืนในส่วนทรัพย์สิน จะต้องทำอย่างไร

ตอบ ให้ดูงบการเงิน ณ วันสุดท้ายที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็น หากมีเพียงเงินรอเรียกคืน กับค่าหุ้น ให้ตรวจสอบว่ามีรายละเอียดของเงินรอเรียกคืนใดเหลืออยู่บ้าง สามารถทราบหรือไม่ว่าจะต้องเรียกคืนจากใคร หากทราบให้ผู้ชำระบัญชีติดตามทวงถาม แต่หากไม่มีข้อมูลให้ปิดไปบัญชีเลิกกิจการ ผู้ชำระบัญชีจัดทำรายงานการชำระบัญชีและรายการย่อของบัญชีที่ชำระนั้น เสนอต่อผู้สอบบัญชีได้

ด้านกฎหมาย

1. ข้อจำกัดการปฏิบัติงานของผู้ชำระบัญชีตามกฎหมาย ไม่ทราบว่าสามารถกระทำได้เพียงใด หากปฏิบัติผิดกฎหมายมีความผิดอย่างไร

ตอบ การที่ผู้ชำระบัญชีปฏิบัติผิดกฎหมาย จะมีผลที่ก่อให้เกิดความผิดทางอาญา หรือความผิดทางแพ่ง หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ชำระบัญชีปฏิบัติผิดในเรื่องใด

2. ลูกหนี้ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ หาที่อยู่ไม่ได้ (ที่อยู่ไม่ตรงตามทะเบียน) ผู้ชำระบัญชีไม่ได้รับการชำระหนี้ เจ้าหนี้สหกรณ์ (ผู้ถือหุ้น) จะแจ้งความร้องทุกข์ผู้ชำระบัญชี (ข้าราชการ) ข้อหาละเว้นการปฏิบัติราชการ ม.157 หรือไม่ คือ ไม่ดำเนินการใด ๆ ให้การชำระบัญชีเสร็จสิ้นโดยเร็ว

ตอบ ลูกหนี้ที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์หาที่อยู่ไม่ได้ ที่อยู่ไม่ตรงตามทะเบียน ผู้ชำระบัญชีต้องสอบถามกรรมการ หรือไปติดต่อยังที่อยู่เดิมว่า ลูกหนี้ย้ายไปอยู่ที่ใด และดำเนินการติดตามทวงถามตามสมควร โดยปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว หากมีการแจ้งความร้องทุกข์เกิดขึ้น ผู้ชำระบัญชีก็สามารถยกข้อเท็จจริงที่ได้ปฏิบัติโดย ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดมาต่อสู้ได้

3. การส่งมอบทรัพย์สินจากกลุ่มฯ กลุ่มฯ แจ้งว่าไม่มีทรัพย์สินและเอกสารส่งมอบให้ พอไปถึง ผู้สอบบัญชี มีเอกสารต่าง ๆ เช่น ทะเบียนหุ้น ทะเบียนลูกหนี้ ฯลฯ ผู้สอบบัญชีให้ไปคัดลอกเอกสารโดยให้ไปนั่งคัด ที่สำนักงานตรวจฯ เราเชื่อใครดี ระหว่างกลุ่มฯ ที่แจ้งว่ามีมีอะไรมอบ กับเอกสารที่ผู้สอบบัญชีมี (การไปนั่งคัดเอกสารที่สำนักงานตรวจฯ บางกลุ่มฯ มีสมาชิก 400 – 500 คน ทำให้เสียเวลา ยุ่งยากมาก ช่วยหาวิธีให้ ง่ายกว่าการไปนั่งคัดลอกด้วย)

ตอบ ในการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีต้องหาเอกสารหลักฐานเพื่อใช้ในการชำระบัญชี เมื่อกลุ่มแจ้งว่าไม่มีเอกสาร แต่สามารถหาได้จากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ก็ต้องใช้เอกสารดังกล่าวในการพิจารณาดำเนินการชำระบัญชี โดยอาจต้องนำไปขอข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่ม เพื่อดำเนินการชำระบัญชีต่อไป (สำหรับเรื่องการไปนั่งคัดเอกสารนั้น กรมตรวจฯ ได้ทำหนังสือประสานไปยังสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนโดยให้ ถ่ายสำเนาเอกสารแล้ว ตามหนังสือ ที่ กษ 0402/ว 722 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2550)

4. กรณี การชำระบัญชีกลุ่มฯ ผู้ชำระบัญชีได้ทำหนังสือขอให้ประธานกลุ่มฯ ส่งมอบทรัพย์สิน/สมุดบัญชี/หลักฐานต่าง ๆ ให้ผู้ชำระบัญชี ซึ่งประธานไม่มีเอกสารใด ๆ ส่งให้ผู้ชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีจึงทำหนังสือขอเบิกเงินปีสุดท้ายที่ผู้สอบบัญชีรับรอง ปรากฏว่ามีการตรวจนับเงินสดมียอดเงินคงเหลือ 6,000 บาท มีเงินรอเรียกคืน 10,000 บาท และไม่สามารถติดต่อบริษัทเพื่อขอรับเงินสดได้ เนื่องจากประธานไปอยู่ประเทศลาว

ถาม

1. เงินสดที่มีการตรวจนับ ถ้าทำงบการเงิน ณ วันรับมอบทรัพย์สิน จะให้ดำเนินการอย่างไร
2. เงินรอเรียกคืนไม่มีรายละเอียด จะดำเนินการอย่างไร
3. งบ ณ วันรับมอบ ให้ทำ ณ วันที่ประธานแจ้งไม่มีทรัพย์สินหรือ ณ วันที่ได้รับงบการเงิน

จากสำนักงานตรวจบัญชี

ตอบ

1. เงินสดที่ไม่ได้รับในวันรับมอบ ให้บันทึกเป็นเงินสดขาดบัญชี
2. เงินรอเรียกคืนที่ไม่มีรายละเอียด ในการชำระบัญชีให้โอนปิดไปบัญชีเลิกกิจการ
3. งบ ณ วันรับมอบ ให้ทำ ณ วันที่ประธานแจ้งว่าไม่มีทรัพย์สิน

5. สหกรณ์ที่เล็กตามกฎหมาย เนื่องจากมีสมาชิกเหลือน้อยกว่า 10 คน จะสามารถประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การรับรองงบดุล การโอนทรัพย์สินที่เหลือจากการชำระบัญชีได้หรือไม่ ถ้าได้ องค์ประชุมจะต้องมีเท่าใด ถ้าไม่ได้จะเป็นอำนาจของใครในการใช้ดุลยพินิจในการจัดการทรัพย์สินที่เหลือจากการชำระบัญชี

ตอบ

การประชุมใหญ่ หมายถึง การประชุมที่ประกอบด้วยสมาชิกทุกคน ดังนั้น แม้สมาชิกสหกรณ์ที่เล็กมีสมาชิกเหลือน้อยกว่า 10 คน ผู้ชำระบัญชีก็สามารถเรียกสมาชิกที่เหลือนั้นมาประชุมใหญ่ได้ และการประชุมใหญ่นี้มีความจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อการชำระบัญชี ตามมาตรา 81(3) และมาตรา 73 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เพราะที่ประชุมใหญ่ต้องพิจารณาอนุมัติงบดุลและมีมติให้โอนทรัพย์สินให้แก่สหกรณ์อื่นหรือสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ตามที่กำหนดในมาตรา 80 และ 86

การประชุมใหญ่กรณีนี้ใช้องค์ประชุมกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่เหลืออยู่ ถ้าประชุมใหญ่ไม่ได้ การอนุมัติงบดุลก็ดี การโอนทรัพย์สินที่เหลือจากการชำระบัญชีก็ดี เป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์

6. สหกรณ์ที่เล็กแล้วอยู่ระหว่างการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีจะให้เอกชนเช่าลงได้หรือไม่

ตอบ

การให้เช่าลง คือ การเอาทรัพย์สินของสหกรณ์ที่เลิกออกหาประโยชน์ แม้ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจทำได้ โดยอาศัยหลักดำเนินการของสหกรณ์เท่าที่จำเป็นเพื่อระงับรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์ในระหว่างที่ยังชำระบัญชีไม่เสร็จ ตามมาตรา 81(1) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แต่ก็ต้องพึงระวังว่า การให้เช่าลงอาจเป็นอุปสรรคต่อการรวบรวมทรัพย์สินของสหกรณ์จำหน่ายนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งจะทำให้การชำระสะสางกิจการไม่เสร็จไปด้วยดี เป็นผลให้การชำระบัญชีไม่เสร็จสิ้นโดยเร็ว

7. กลุ่มเกษตรกรไม่ได้ทำธุรกิจมานานแล้ว แต่เพิ่งจะสั่งเลิก ไม่มีเอกสารหรือทรัพย์สินใดที่กลุ่มฯ ส่งมอบให้ผู้ชำระบัญชี คงมีแต่ที่ดินที่กลุ่มฯ ได้ซื้อไว้นานนับสิบปี จำนวน 1 งานเศษ ไม่มีเอกสารหรือหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ คงมีแต่คำบอกเล่าจากเกษตรกรอำเภอและสมาชิกว่ามีการซื้อมาจริง และผู้ชำระบัญชีได้นัดประชุมใหญ่เพื่อสอบถามที่มาของที่ดินแปลงนี้จากสมาชิก ที่ประชุมก็แจ้งว่าเป็นที่ดินของกลุ่มฯ จริง และสมาชิกก็ลงมติให้จำหน่าย กรณีเช่นนี้ผู้ชำระบัญชีจะจัดการขายอย่างไร เพราะที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์

ตอบ ได้ความจากข้อเท็จจริงตามคำถามว่า กลุ่มเกษตรกรซื้อที่ดินเนื้อที่ 1 งานเศษ เป็นเวลา 10 ปี แต่เป็นที่ดินไม่มีโฉนด น.ส.3 หรือ น.ส.3 ก. แสดงว่ากลุ่มเกษตรกรได้ยึดถือที่ดินนี้ไว้เพื่อกิจการของกลุ่มมาตลอด ย่อมต้องได้มั่งซึ่งสิทธิครอบครองที่ดิน เข้าหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1367 ที่บัญญัติว่า “บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือไว้เพื่อตน ท่านว่าบุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง” หากผู้ชำระบัญชีจะขายที่ดินแปลงนี้อาจทำได้โดยอาศัยหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1377 และมาตรา 1378 คือ สละเจตนาการครอบครองและโอนการครอบครองที่ดินให้ผู้ซื้อ สิทธิการครอบครองที่ดินของกลุ่มก็จะสิ้นสุดลงทันที การซื้อขายที่ดินที่ไม่มีโฉนด น.ส.3 หรือ น.ส.3 ก. โดยวิธีสละและส่งมอบการครอบครองสมบูรณ์โดยไม่ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 1299 วรรคแรก ตามคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1101/2504 วินิจฉัยไว้

8. เมื่อผู้ชำระบัญชีจัดการชำระหนี้เจ้าหนี้เรียบร้อยแล้ว แต่มีลูกหนี้ค้างชำระอยู่อีก ผู้ชำระบัญชีจะใช้ดุลพินิจ ไม่ติดตามลูกหนี้ที่เหลือได้หรือไม่

ตอบ ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 คือ ชำระสะสางกิจการของสหกรณ์ และดำเนินกิจการที่จำเป็นเพื่อระงับรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์ในระหว่างการชำระบัญชี ตามมาตรา 77 และ 81 แม้จะปรากฏข้อเท็จจริงว่า ได้ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เรียบร้อยแล้ว ก็เป็นเพียงการชำระหนี้แก่บุคคลตามมาตรา 79 หรือ มาตรา 84 เท่านั้น ลูกหนี้ที่ยังไม่ชำระเป็นทรัพย์สินที่เหลืออยู่ ผู้ชำระบัญชีจึงยังต้องชำระสะสาง ดำเนินการให้ได้มาซึ่งหนี้สินเหล่านั้น เพื่อนำมาดำเนินการชำระตามมาตรา 86 ดังนั้น ผู้ชำระบัญชีจึงใช้ดุลพินิจไม่ติดตามลูกหนี้ที่เหลือไม่ได้

9. เงินยืมที่ตรงที่จ่ายดำเนินคดี ปรากฏในบัญชีเป็นค่าใช้จ่าย เมื่อติดต่อขอทราบผลการดำเนินคดีจากทนายความได้รับแจ้งว่าไม่ได้ดำเนินการใด ๆ คณะกรรมการได้ติดต่อขอเงินคืนจากทนายและ บัดนี้สหกรณ์ดังกล่าวได้เลิกแล้ว อยากทราบว่า จะขอเงินคืนได้หรือไม่ ต้องดำเนินการอย่างไร

ตอบ การจ้างทนายเป็นสัญญาที่มีข้อตกลงให้ทนายดำเนินคดีในฐานะโจทก์จำเลยแทนสหกรณ์จนเสร็จสิ้น การจ่ายค่าจ้างจึงเกิดจากผลสำเร็จของการดำเนินคดี เมื่อทนายไม่ดำเนินการใด ๆ ตามที่ได้ว่าจ้าง ทนายย่อมไม่มีสิทธิได้รับค่าจ้าง เงินที่ทนายความยืมไป ต้องคืนให้สหกรณ์แม้ว่าสหกรณ์เลิกแล้ว พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 76 ให้พึงถือว่า สหกรณ์ยังคงดำรงอยู่เท่าเวลาที่เป็นเพื่อการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่ติดตามทวงถามหนี้เงินยืมจากทนายความได้

ดังนั้นผู้ชำระบัญชีขอที่จะขอเงินคืนจากทนายได้ โดยออกหนังสือทวงถามให้ชำระเงินยืมเช่นเดียวกับการทวงถามหนี้จากลูกหนี้อื่นของสหกรณ์

10. เมื่อผู้ชำระบัญชีมีหนังสือแจ้งไปยังเจ้าหนี้/ลูกหนี้ ซึ่งเป็นเจ้าหนี้/ลูกหนี้ขาดอายุความ จะมีผลอย่างไรหรือไม่ในเรื่องอายุความ

ตอบ แม้ผู้ชำระบัญชีมีหนังสือแจ้งเจ้าหนี้ให้ยื่นคำทวงหนี้ หรือแจ้งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ในกรณีหนี้้นั้นขาดอายุความแล้ว หนังสือนั้นไม่ทำให้เกิดผลใด ๆ กับอายุความของหนี้ เพราะกรณีเจ้าหนี้ เมื่อเจ้าหนี้รับหนังสือ และยื่นคำทวงหนี้มายังผู้ชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีต้องสอบสวนหนี้เพื่อให้ทราบว่าหนี้มีอยู่จริงหรือไม่ หนี้เกิดขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เป็นหนี้ที่สภกรณ์ต้องรับผิดชอบหรือไม่ รวมถึงหนี้ขาดอายุความแล้วหรือไม่ ถ้าพบว่าเป็นหนี้ที่สภกรณ์ต้องรับผิดชอบ แต่ขาดอายุความแล้ว ย่อมเป็นดุลยพินิจของผู้ชำระบัญชีจะยินยอมชำระหรือจะปฏิเสธ ถ้าชำระหนี้ภายหลังจะอ้างหนี้ขาดอายุความเอาคืนไม่ได้ ถ้าปฏิเสธแม้เจ้าหนี้จะฟ้องให้ศาลบังคับ ผู้ชำระหนี้สามารถยกหนี้ขาดอายุความขึ้นต่อสู้ได้ ส่วนกรณีลูกหนี้ สภกรณ์ไม่ทำให้หนี้ขาดอายุความกลับคืนมาเป็นหนี้ในอายุความ ลูกหนี้ยังสามารถปฏิเสธหนี้ได้เหมือนเดิม

วิธีปฏิบัติการชำระบัญชี

1. ปัจจุบัน กรม.มีมติให้ธ.ก.ส.และสหกรณ์การเกษตรชะลอการฟ้องร้องและการบังคับคดีกับเกษตรกร หากผู้ชำระบัญชีจะฟ้องเรียกหนี้เงินกู้คืนจากสมาชิก จะต้องชะลอตามมติกรม.ดังกล่าวหรือไม่

ตอบ การที่ผู้ชำระบัญชีจะชะลอการฟ้องร้อง การบังคับคดีและการขายทอดตลาดทรัพย์สินกับสมาชิกหรือไม่นั้น ต้องตรวจสอบว่าสมาชิกสหกรณ์อยู่ในเงื่อนไขที่จะต้องชะลอการฟ้องร้อง การบังคับคดีและการขายทอดตลาดทรัพย์สินกับสมาชิกตามนโยบายมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2550 ดังนี้

1. สมาชิกต้องขึ้นทะเบียนกับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ภายใน 28 กุมภาพันธ์ 2548
2. หนี้จะต้องเป็นหนี้ NPL ก่อน 30 มิถุนายน 2548 ซึ่งกู้ยืมจาก ธ.ก.ส. สหกรณ์การเกษตร

ธนาคารพาณิชย์

3. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรับรองสิทธิการจัดการหนี้สินให้กับเกษตรกร
อนึ่ง ผู้ชำระบัญชีสามารถตรวจสอบรายชื่อสมาชิกที่เข้าเงื่อนไข โดยทำเป็นหนังสือถึงสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร หากสมาชิกผู้ใดไม่เข้าเงื่อนไข ต้องดำเนินการชำระบัญชีตามปกติ

2. กรณีสหกรณ์ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์การตลาดจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ซึ่งตั้งอยู่ในที่ดินของเอกชนอื่น ต่อมาสหกรณ์ได้เลิก ผู้ชำระบัญชีจะจำหน่ายอุปกรณ์การตลาดได้หรือไม่อย่างไร ถ้าไม่ได้จะอย่างไร

ตอบ ต้องพิจารณาเงื่อนไขการสนับสนุนอุปกรณ์การตลาดว่า มีเงื่อนไขอย่างไรบ้าง ก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข แต่ถ้าไม่มีเงื่อนไขและเป็นกรณีสนับสนุนแบบเงินให้เปล่า (เงินอุดหนุน) ผู้ชำระบัญชีมีสิทธิจำหน่ายอุปกรณ์การตลาดนั้นได้ เพราะถือเป็นทรัพย์สินของสหกรณ์

3. ในกรณีที่กลุ่มเกษตรกรมีทรัพย์สินเหลือจากการชำระบัญชี ถ้ากลุ่มฯ มีมติในที่ประชุมใหญ่ให้ยกทรัพย์สินที่เหลืออยู่ให้องค์กรอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มฯ ได้หรือไม่

ตอบ ทำไม่ได้ เพราะขัดพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2547 มาตรา 35 วรรคท้าย “ถ้ายังมีทรัพย์สินเหลืออยู่ ให้ผู้ชำระบัญชีส่งมอบแทนนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเก็บรักษาไว้ เพื่อโอนให้แก่กลุ่มเกษตรกรระดับเดียวกันตามมติของที่ประชุมใหญ่ หรือตามความเห็นชอบของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัด ในกรณีที่เมื่ออาจเรียกประชุมใหญ่ได้ภายในสามเดือนนับแต่วันที่ชำระบัญชีเสร็จ” ซึ่งหมายความว่า มีทรัพย์สินเหลืออยู่เท่าใด ให้มอบแก่กลุ่มเกษตรกรระดับเดียวกันตามมติที่ประชุมใหญ่ หรือประชุมใหญ่ไม่ได้ ให้นำนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรเป็นผู้พิจารณาว่าจะมอบทรัพย์สินให้แก่กลุ่มเกษตรกรใด

4. ยอดหนี้คงเหลือกับการมส่งเสริมสหกรณ์ มีมากกว่าทรัพย์สินที่มี ผู้ชำระบัญชีต้องการขอลด ดอกเบี้ยหรือหยุดการคิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์มีคำสั่งเลิกได้หรือไม่ อยากรทราบแนวทางปฏิบัติ

ตอบ ผู้ชำระบัญชีสหกรณ์มีสิทธิขอลดดอกเบี้ยหรือหยุดการคิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์ มีคำสั่งเลิกได้ โดยทำเรื่องเหมือนกับเจ้าหนี้รายอื่น ๆ แต่อำนาจการลดหรือหยุดดอกเบี้ยเป็นอำนาจของ กรมส่งเสริมสหกรณ์ที่จะให้หรือไม่ก็ได้

5. กรณีเจ้าหนี้จะฟ้องร้องดำเนินคดีแพ่งกับสหกรณ์และผู้ชำระบัญชีในฐานะจำเลย ผู้ชำระบัญชี จะมีแนวทางปฏิบัติอย่างไรในการชำระบัญชีสหกรณ์ และจะต้องมีการจัดจ้างทนายจำเลยเพื่อแก้ต่างหรือไม่ อย่างไร ในฐานะที่ตกเป็นจำเลยร่วมกับสหกรณ์ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการจัดจ้างทนายผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ร่วมกับสหกรณ์หรือไม่

ตอบ ผู้ชำระบัญชีก็ชำระบัญชีตามปกติ โดยรับมอบทรัพย์สิน แต่ต้องไปขึ้นศาลในฐานะผู้แทนสหกรณ์ มีอำนาจ จัดจ้างทนายความได้ หากสหกรณ์มีเงินและมีแนวทางว่าสหกรณ์จะชนะ เงินค่าจ้างทนายความให้หักจากบัญชีของ สหกรณ์ และถือเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียตามสมควรแก่การชำระบัญชีนั้น เป็นหน้าที่ผู้ชำระบัญชีต้องจัดการชำระก่อน หนี้รายอื่น (หนี้ริมสิทธิ) ตามมาตรา 83

6. สหกรณ์/กลุ่มฯ ไม่สามารถประชุมอนุมัติงบดุลได้ จะเสนอใครเพื่ออนุมัติงบดุล (สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์/ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด/ นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกร)

ตอบ ถ้าไม่สามารถประชุมอนุมัติงบดุลตามมาตรา 80 จะต้องเสนอเรื่องต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบอำนาจให้ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ที่ 1 - 10 (สำนักงานภาคของ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์) ในฐานะรองนายทะเบียนสหกรณ์อนุมัติงบดุลแทน

ตัวอย่างหนังสือแจ้งเจ้าหน้าที่ให้ยื่นคำทวงหนี้

(ครุฑ)

ที่...../25.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรื่อง ให้ยื่นคำทวงหนี้

เรียน .....

ด้วยนายทะเบียนสหกรณ์ได้มีคำสั่งเลิกสหกรณ์.....จำกัด
ตั้งแต่วันที่.....และได้มีคำสั่งที่...../.....ลงวันที่.....

แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ชำระบัญชีแล้ว

ในการชำระบัญชี ปรากฏตามบัญชีของสหกรณ์ว่าท่านเป็นเจ้าของสหกรณ์

ฉะนั้น จึงแจ้งมาเพื่อทราบ โดยถ้าท่านประสงค์จะเรียกร้องหนี้ ขอให้ยื่นคำทวงหนี้ต่อผู้ชำระบัญชี
ณ.....ภายใน.....วัน/เดือน
นับแต่วันที่.....เป็นต้นไป

ขอแสดงความนับถือ

(.....)

ผู้ชำระบัญชี

สถานที่.....

โทร.....

ตัวอย่างหนังสือขอลดหนี้กับเจ้าหนี้

(ครุฑ)

ที่...../25.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรื่อง ขอลดหนี้

เรียน .....

ตามที่ท่านได้ยื่นคำทวงหนี้ค่า.....จำนวนเงิน.....บาท

ต่อผู้ชำระบัญชีสหกรณ์.....จำกัด นั้น

เนื่องจากการชำระบัญชีของสหกรณ์ ..... จำกัด

ปรากฏว่าสหกรณ์มีทรัพย์สินคงเหลือไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ได้ครบถ้วนทุกรายการ ดังนั้น เพื่อให้เจ้าหนี้

ของสหกรณ์แต่ละรายได้รับชำระหนี้โดยเหมาะสมตามที่สหกรณ์มีทรัพย์สินที่จะชำระหนี้ได้ ข้าพเจ้าจึงขอความ

อนุเคราะห์จากท่านกรุณาลดหนี้ให้แก่สหกรณ์ จากจำนวนหนี้ที่จะต้องชำระ จำนวนเงิน ..... บาท

เป็นจำนวนเงิน.....บาท

พร้อมนี้ได้แนบแบบหนังสือยินยอมลดหนี้มาด้วยแล้ว หากเห็นชอบขอความกรุณาจัดทำ

หนังสือยินยอมลดหนี้ให้แก่ข้าพเจ้าด้วย หรือถ้าหากไม่เห็นชอบด้วย หรือเห็นเป็นอย่างอื่นขอความกรุณาแจ้งให้ข้าพเจ้า

ทราบด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(.....)

ผู้ชำระบัญชี

สถานที่.....

โทร.....

ตัวอย่างหนังสือยินยอมลดหนี้ของเจ้าหนี้

(ครุฑ)

ที่...../25.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรื่อง ยินยอมลดหนี้

เรียน .....

อ้างถึง หนังสือที่...../25..... ลงวันที่.....

ตามหนังสือที่อ้างถึง ขอให้ข้าพเจ้า/บริษัท.....
ลดหนี้ให้แก่สหกรณ์.....จำกัด ซึ่งอยู่ระหว่างการชำระบัญชี
จากเงินเป็นหนี้ที่จะต้องชำระจำนวนเงิน.....บาท เป็นจำนวนเงิน.....บาท นั้น
ข้าพเจ้า/บริษัท..... ได้พิจารณาแล้ว
เห็นชอบในการลดหนี้ให้สหกรณ์ตามที่ผู้ชำระบัญชีสหกรณ์เสนอมา

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(.....)

ตำแหน่ง.....

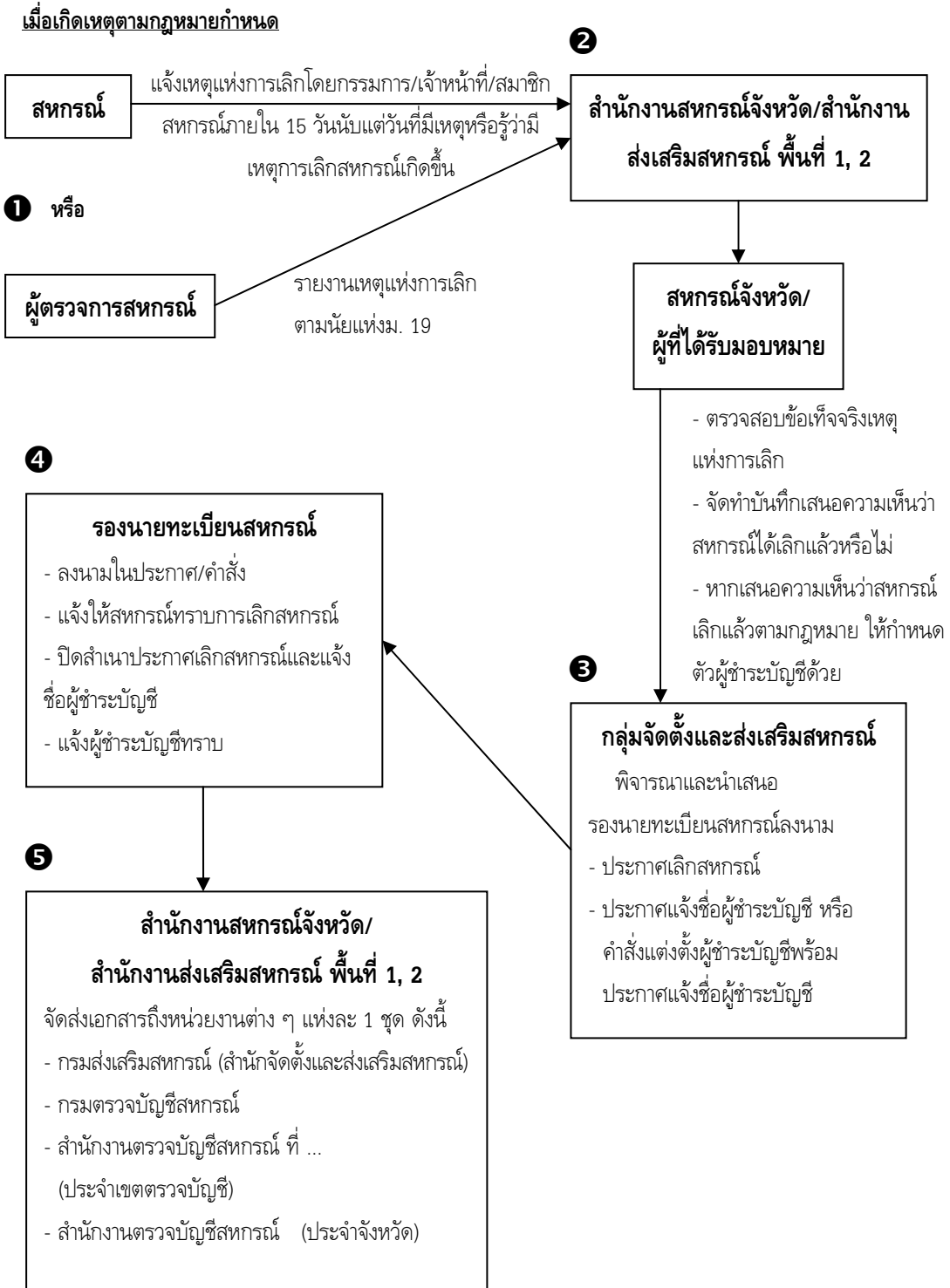
สถานที่.....

โทร.....

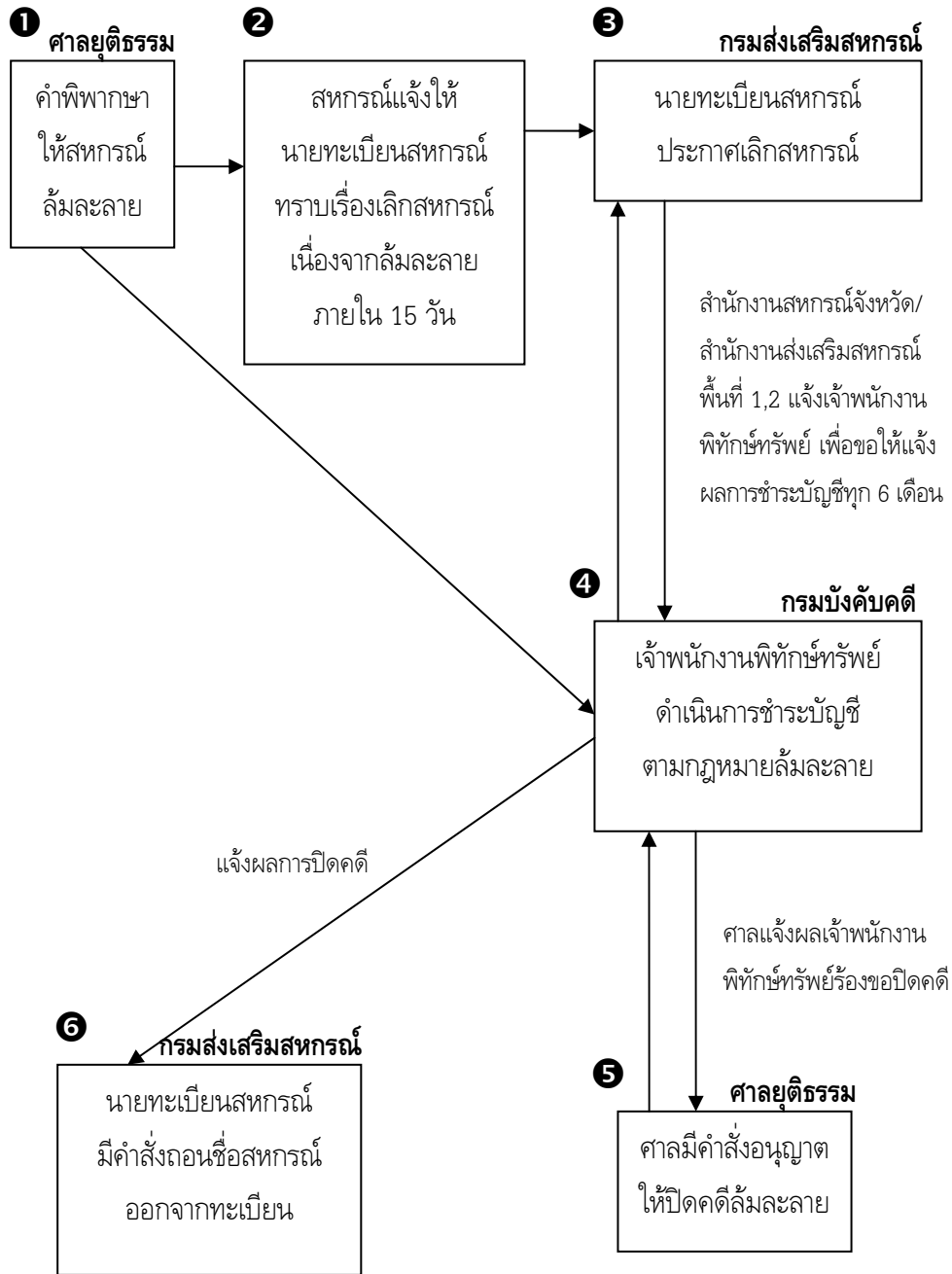
การเลิกสหกรณ์ตามมาตราต่าง ๆ
แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีดังต่อไปนี้

1. สหกรณ์เลิกเมื่อเกิดเหตุตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 70) คือ
  - 1.1 มาตรา 70(1) มีเหตุตามที่กำหนดในข้อบังคับ
  - 1.2 มาตรา 70(2) สหกรณ์มีจำนวนสมาชิกน้อยกว่าสิบคน
  - 1.3 มาตรา 70(3) ที่ประชุมใหญ่ลงมติให้เลิก
  - 1.4 มาตรา 70(4) ล้มละลาย

2. สหกรณ์เลิกเมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิก (มาตรา 71)
  - 2.1 มาตรา 71(1) สหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินกิจการภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่จดทะเบียนหรือหยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่หยุดดำเนินกิจการ
  - 2.2 มาตรา 71(2) สหกรณ์ไม่ส่งสำเนาบัญชีและรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลาสามปีติดต่อกัน
  - 2.3 มาตรา 71(3) สหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดี หรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแต่สหกรณ์ประประโยชน์ส่วนรวม

แผนภูมิวิธีปฏิบัติการเลิกสหกรณ์
กรณีเลิกเมื่อเกิดเหตุตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 70(1) – (3))

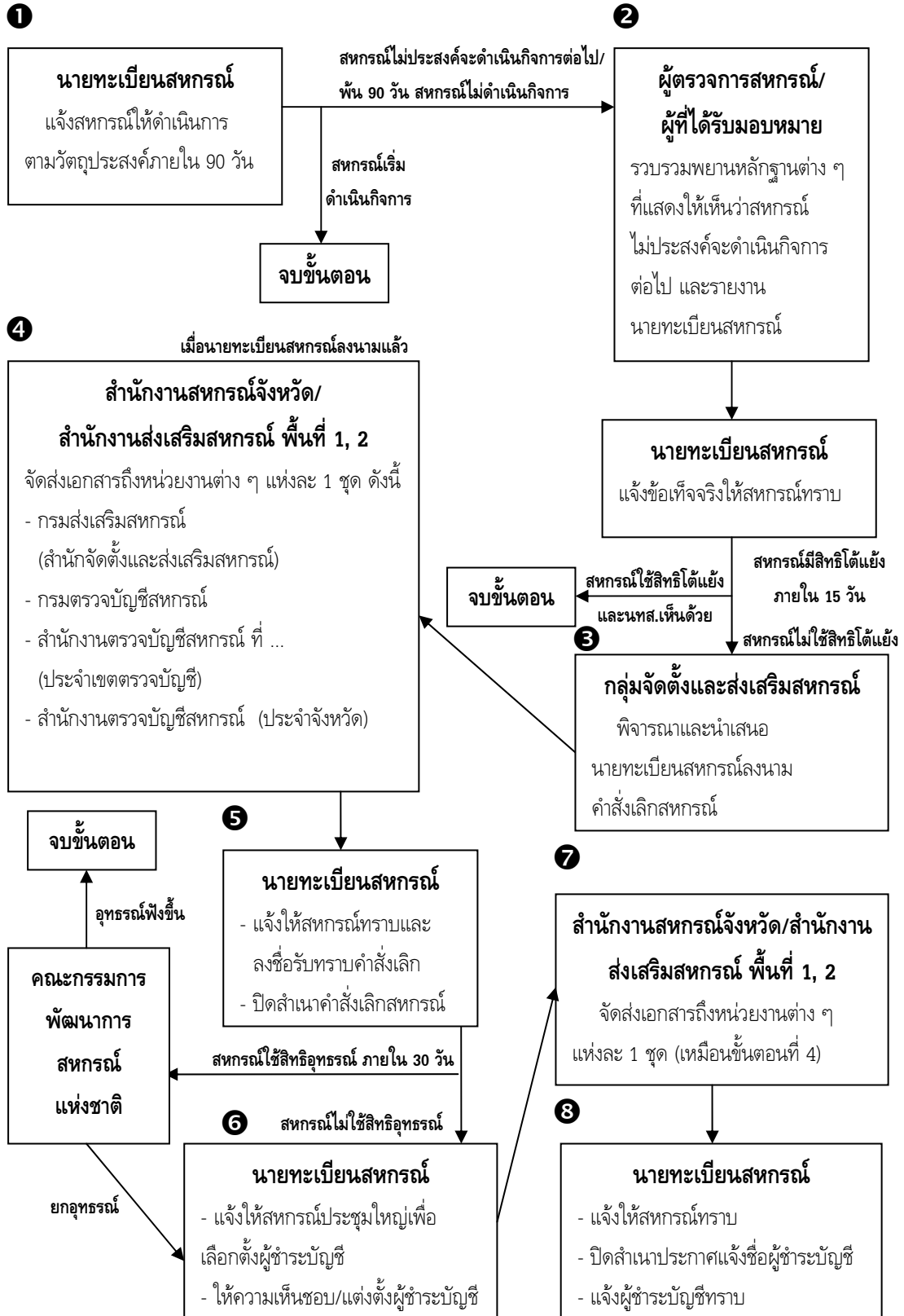
**แผนภูมิวิธีปฏิบัติการเลิกสหกรณ์และการถอนชื่อออกจากทะเบียน
กรณีสหกรณ์ล้มละลาย (มาตรา 70(4))**

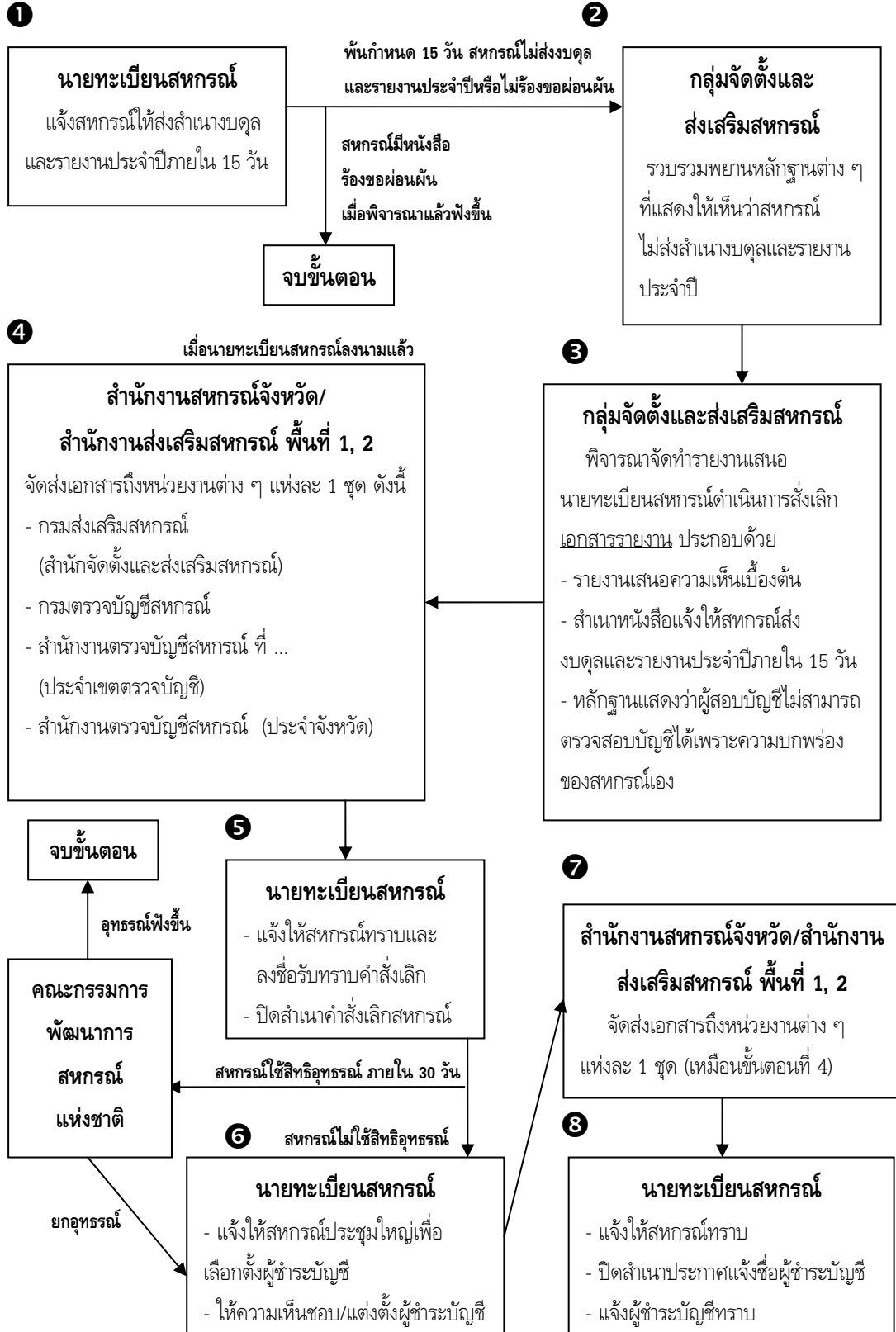
แผนภูมิวิธีปฏิบัติกรเลิกสหกรณ์ กรณีสั่งเลิกสหกรณ์ตามมาตรา 71(1)

เมื่อพบว่าสหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินการภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่รับจดทะเบียน หรือสหกรณ์หยุดดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่หยุดดำเนินการ

แผนภูมิวิธีปฏิบัติการเลิกสหกรณ์ กรณีสั่งเลิกสหกรณ์ตามมาตรา 71(2)

พิจารณาว่าสหกรณ์ไม่ส่งสำเนางบดุลและรายงานประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน

แผนภูมิวิธีปฏิบัติการเลิกสหกรณ์ กรณีสั่งเลิกสหกรณ์ตามมาตรา 71(3)

เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์พบหรือทราบว่าสหกรณ์ไม่อาจดำเนินการให้เป็นผลดีหรือก่อให้เกิดความเสียหายกับสหกรณ์หรือประชาชนส่วนรวม

